

Стаття надійшла до редакції 29.01.2021 р.

Перевірено на плагіат 03.01.2021 р.

унікальність – 95.64%

<https://doi.org/10.17721/StudLing2021.19.116-126>

УДК 82.02

ΠΑΘΟΣ ЯК СТРУКТУРНИЙ ЕЛЕМЕНТ ТРАГЕДІЇ “ВАКХАНКИ” ЕВРІПІДА

Ярослава Іванівна Попович, slava.popovych@outlook.com

магістр,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Олена Григорівна Михайлова, mikhailova_elena@ukr.net

канд. філол. наук, доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Давньогрецькі трагедії для сучасних читачів залишаються не тільки джерелом естетичної насолоди, але й предметом різновекторних досліджень, представляють цікавий мовний матеріал, зокрема з історії формування сучасної наукової термінології, визначення джерел і способів термінологічної номінації. Об'єктом нашого діахронічного дослідження ми обрали термін πάθος (патос, пафос), який має складну семантичну структуру і виразну емоційну конотацію як позитивну, так і негативну. Витоки такої конотації вказують на існуючий зв'язок поняття “патос” з грецькою трагедією, на що першим звернув увагу ще Арістотель у трактаті “Поетика”. Він також використовував цей термін у іншому своєму творі “Риторика”, проте не у негативному значенні “страждання”, як у першому випадку, а у позитивному, апелюючи до емоцій як обов'язкової складової будь-якої промови. У нашому дослідженні ми намагалися визначити мотивацію і причини переходу терміна “патос” (структурний компонент давньогрецької трагедії, риторичного засіб) у мову сучасної медицини (терміноелементи пато-, -патія, -патичний) та шляхи його семантичної трансформації. На матеріалі давньогрецької трагедії Евріпіда “Вакханки” ми проаналізували поняття “патос” на рівні дій, що викликають стан емоційного напруження, та на рівні вербальному, дослідивши лексеми, що передають цей стан. Ми з'ясували, що культурологічна складова семантичної трансформації терміна πάθος тісно пов'язана з культом бога Діоніса, який, здолавши сильні страждання, став для давніх греків символом оновлення і

© Popovych Y. I. [Popovych Ja. I.], slava.popovych@outlook.com,

Mikhailova O. G. [Myhajlova O. G.], mikhailova_elena@ukr.net

Πάθος as the Structural Element of the Tragedy “The Bacchae” by Euripides [Πάθος як структурний елемент трагедії “Vakhanky” Evripida] (in Ukrainian)

відродження. Унікальна властивість воскресіння Діоніса мала викликати у глядачів відчуття катарсису – найважливішої емоційної складової грецької трагедії. У результаті проведеного дослідження нами було виокремлено найбільш емоційні ключові моменти трагедії “Вакханки”, де Еврипід відобразив сильні фізичні або моральні страждання героїв, що мали спонукати глядачів і читачів до співпереживання та підводити до стану катарсису. Лінгвістичний аналіз цих уривків з трагедії дозволив нам зробити висновок про те, що джерело метафоризації медичних терміноелементів (*пато-*, *-патія*, *-патичний*) закорінене у грецькій трагедії і вказує на яскраву лінгвокультурологічну паралель з міфологічним комплексом, що описує життя і страждання, смерть і відродження грецького бога Діоніса.

Ключові слова: патос, трагедія, страждання, Діоніс, Еврипід.

ΠΑΘΟΣ AS THE STRUCTURAL ELEMENT OF THE TRAGEDY “THE BACCHAE” BY EURIPIDES

Popovych Yaroslava I., slava.popovych@outlook.com

master's

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Mikhailova Olena G., mikhailova_elena@ukr.net

PhD (Philology), Associate Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv

Ancient Greek tragedies remain not only a source of aesthetic pleasure for modern readers, but also the subject of multi-vector research, and represent an interesting linguistic material at the same time. In particular, on the history of the formation of modern scientific terminology, the definition of sources and methods of terminological nomination. We have chosen the term πάθος (pathos) as the object of our diachronic research, which has a complex semantic structure and an expressive emotional connotation. The origins of the connotation point to the existing connection between pathos and Greek tragedy, which was first noticed by the philosopher Aristotle in his treatise Poetics. He also used this term in his other work "Rhetoric", no longer in the negative meaning of "suffering", as in the first case, but in the positive meaning of "emotionality", appealing to emotions as an obligatory component of any orator's speech. In our study, we tried to determine the motivation and reasons for the transition of the term “pathos” from the sphere of literature and philosophy (a structural component of Greek tragedy, a rhetorical means) into the language of modern medicine (the word-forming elements patho-, -pathicity, -pathic) and the ways of its semantic transformation. Based on the material of ancient Greek tragedy of Euripides "Bacchae", we analyzed the concept of "pathos" at the level of actions that cause a camp of

© Попович Я. І. [Попович Я. И.], slava.popovych@outlook.com,
Михайлова О. Г. [Михайлова Е. Г.], mikhailova_elena@ukr.net

Πάθος як структурний елемент трагедії “Вакханки” Еврипіда [Πάθος как структурный элемент трагедии “Вакханки” Еврипида] (Українською / На укр. яз.)

emotional stress, as well as at the verbal level, examining the lexemes that convey this state. We have determined that the culturological component of these mantic transformations of the term πάθος is closely related to the cult of the god Dionysus, who, having endured severe suffering, became for the ancient Greeks a symbol of renewal and rebirth. The unique feature of the resurrection of Dionysus evoked in the audience a feeling of catharsis – one of the most important emotional components of Greek tragedy. As a result of our research, we have identified the key moments of the tragedy "Bacchae", where Euripides described strong physical and mental suffering of the heroes, which were supposed to evoke empathy in viewers or readers and bring them closer to a state of catharsis. Linguistic analysis of these fragments helped us to conclude that the source of metaphorization of medical terminology (patho-, -pathic) is associated with Greek tragedy and indicates the existence of a linguocultural parallel with the mythological complex describing life and suffering, death and rebirth of the Greek god Dionysus.

Keywords: *pathos, tragedy, suffering, Dionysus, Euripides.*

ΠΑΘΟΣ ΚΑΚ ΣΤΡΥΚΤΥΡΝΗ ΕΛΕΜΕΝΤ ΤΡΑΓΕΔΗΗ “ΒΑΚΧΑΝΚΗ” ΕΒΡΗΠΗΔΑ

Ярослава Ивановна Попович, slava.popovych@outlook.com

магістр

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Елена Григорьевна Михайлова, mikhailova_elena@ukr.net

канд. филол. н., доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Древнегреческие трагедии для современных читателей остаются не только источником эстетического наслаждения, но и предметом разновекторных исследований, представляют интересный языковой материал, в частности по истории формирования современной научной терминологии, служат для определения источников и способов терминологической номинации. Объектом нашего диахронического исследования мы избрали термин πάθος (патос, пафос), который имеет сложную семантическую структуру и выразительную эмоциональную коннотацию. Истоки коннотации указывают на существующую связь понятия “патос” с греческой трагедией, на что первым обратил внимание еще философ Аристотель в трактате “Поэтика”. Он также использовал этот термин в другом своём произведении “Риторика”, однако уже не в негативном значении “страдание”, как в первом случае, а в позитивном – “эмоциональность”, апеллируя к эмоциям как к обязательной составляющей любого выступления оратора. В нашем исследовании мы попытались определить мотивацию и причины перехода термина

© Popovych Y. I. [Popovych Ja. I.], slava.popovych@outlook.com,
Mikhailova O. G. [Myhajlova O. G.], mikhailova_elena@ukr.net

Πάθος as the Structural Element of the Tragedy “The Bacchae” by Euripides [Πάθος jak strukturnyj element tragedii’ “Vakhanky” Evripida] (in Ukrainian)

“патос” из сферы литературы и философии (структурный компонент греческой трагедии, риторическое средство) в язык современной медицины (терминоэлементы пато-, -патия, -патический) и пути его семантической трансформации. На материале древнегреческой трагедии Эврипида “Вакханки” мы проанализировали понятие “патос” на уровне действий, вызывающих состояние эмоционального напряжения, а также на вербальном уровне, исследовав лексемы, передающие это состояние. Мы определили, что культурологическая составляющая семантической трансформации термина *πάθος* тесно связана с культом бога Диониса, который, пережив сильные страдания, стал для древних греков символом обновления и возрождения. Уникальная особенность воскресения Диониса вызывала у зрителей ощущение катарсиса – одну из самых важных эмоциональных составляющих греческой трагедии. В результате проведенного исследования нами были выделены ключевые моменты трагедии “Вакханки”, где Эврипид описал сильные физические и моральные страдания героев, которые должны были вызвать у зрителей и читателей сопереживание, приблизить их к состоянию катарсиса. Лингвистический анализ этих фрагментов помог нам сделать вывод о том, что источник метафоризации медицинских терминоэлементов (пато-, -патия, -патический) связан с греческой трагедией и свидетельствует о существовании лингвокультурологической параллели с мифологическим комплексом, описывающим жизнь и страдания, смерть и возрождение греческого бога Диониса.

Ключевые слова: *пафос, трагедия, страдания, Дионис, Эврипид.*

Вступ. Термін *πάθος*, уведений у науковий обіг Арістотелем у трактаті “Поетика”, і сьогодні привертає до себе увагу філософів, філологів, істориків через складність і суперечність його розуміння. Усвідомлюючи неоднозначність філософської інтерпретації терміна “патос” і дискусії стосовно його визначення, ми обрали для дослідження тільки одне з його значень, а саме “страждання”. Нас зацікавила семантична генеза риторичного терміна та його метафоричне використання у медичній термінології у вузькоспеціалізованому значенні “хвороба”, наприклад, такі терміни як «патологія», «патогенез» та ін.

В українській лінгвістиці ця тема не знайшла ґрунтовного наукового опрацювання, тому у своїх пошуках ми послуговувалися доробком російських учених В’ячеслава Іванова “Діоніс і прадіонісієство” і М. Гаспарова “Сюжетоскладання грецької трагедії”, де було проаналізувано зв’язок між культом бога Діоніса і виникненням грецької трагедії; монографією французької дослідниці Ніколь Лоро “Голос жалоби: есей про грецьку трагедію” (“The Mourning Voice: An Essay on Greek Tragedy”), сфокусованої на визначенні емоційної складової *πάθος* як структурного елемента грецької трагедії, а також роботою американської дослідниці Дани Мунтеану

© Попович Я. І. [Попович Я. И.], slava.popovych@outlook.com,
Михайлова О. Г. [Михайлова Е. Г.], mikhailova_elena@ukr.net

Πάθος як структурний елемент трагедії “Вакханки” Евріпіда [*Πάθος* как структурный элемент трагедии “Вакханки” Еврипида] (Українською / На укр. яз.)

“Трагедійний патос: Співчуття і страх у грецькій філософії і трагедії” (“Tragic Pathos: Pity and Fear in Greek Philosophy and Tragedy”), де проаналізовано емоційну складову поняття “патос” у філософії і драматургії.

Актуальність роботи зумовлена відсутністю в українській лінгвістиці комплексного дослідження з історії розвитку медичної термінології, до складу якої увійшов термін «патос», з урахуванням процесів семантичної генези та поступової медикалізації різногалузевих термінів греко-латинського походження, сформованих ще за часів античності.

Наукова новизна дослідження полягає в інтерпретації патосу як структурного елементу трагедії, який втілюється на дієвому і мовному рівнях з метою створення особливого сугестивного впливу на глядача і досягнення стану катарсису.

Об’єктом дослідження ми обрали як вербальні, так і невербальні засоби втілення дієвого та емоційного стану *πάθος*, схарактеризованого Арістотелем у трактаті “Поетика”, **предметом** – лексику на позначення патосу та епізоди з розгортанням патосу у сюжеті трагедії “Вакханки” Еврипіда.

Відповідно до об’єкта дослідження, ми застосували такі методи: описовий, порівняльно-зіставний, методи інтертекстуального, компонентного і лінгвокультурологічного аналізу.

Мета дослідження – проаналізувати засоби втілення складного поняття *πάθος* у двох аспектах: 1) як дію, що спричиняє страждання, 2) як емоційну реакцію на вчинки (дії) героїв трагедії “Вакханки” Еврипіда.

Завдання:

1. Визначити найбільш емоційно напружені сцени (епізоди) трагедії “Вакханки” грецького драматурга Еврипіда.

2. Проаналізувати засоби передачі поняття *πάθος* на вербальному рівні в оригінальному грецькому тексті та в українському перекладі.

Матеріал дослідження – оригінальний текст трагедії Еврипіда “Вакханки” та його український переклад Андрія Содомори.

Арістотель у трактаті “Поетика” підкреслює зв’язок між поняттям “патос” і жанром трагедії, наголошує на розумінні його міфологічної основи та приналежності до культових дій. Такий трагедійний патос, на думку Арістотеля, охоплює не тільки поняття “страждання і болю” (гр. *πάθος* καὶ *άλγος*), але також емоційні реакції на ці подразники: співчуття і страх, через які глядач і читач досягають відчуття катарсису і цим позбавляються негативних емоцій.

Патос, згідно з визначенням Арістотеля, можна вважати найбільш напруженим та емоційно виразним елементом грецької трагедії, розгортання кульмінації якого ми можемо спостерігати у тексті трагедії Еврипіда “Вакханки”. Патос має фундаментальне значення, адже ми співпереживаємо головному героєві, відчуваємо його душевні муки, чим наближаємо себе до стану катарсису, що “вінчав” собою кожен грецьку трагедію.

Французька дослідниця грецької драматургії Ніколь Лоро у книзі “Голос жалоби: есей про грецьку трагедію” стверджує, що трагедія стала виходом для стриманого горя афінян, отже відігравала важливу роль у культурному житті давніх греків та формувала їхню свідомість [Loraux, 2002]. Схожу думку висловлює М. Гаспаров, який зазначає, що драма позбавлена страждань чи хоча б загрози страждання – не є трагедією [Гаспаров, 1997].

У цьому сенсі трагедія Еврипіда “Вакханки” є справді “пафосною” трагедією, присвяченою складним взаємовідносинам між богом і людиною, де стражданням і величі божества протиставляються слабка людська сутність, що викликає співчуття самого драматурга. В’ячеслав Іванов пише про особливу емоційну палітру драми, наголошуючи на тому, що з найбагатрих почуттів, що сполучають людину з його божеством, «еллін знав не тільки подяку і побожність, але і плач над своїм богом» [Іванов, 2000]. Трагедія Еврипіда “Вакханки” є дуже показовою, адже, окрім деталізованої інформації про культове поклоніння богу Діонісу, описує божественне покарання у разі відмови людей вшанувати Діоніса і заборони культових дій на його честь.

Трагічна доля бога Діоніса, про яку оповідає Еврипід, набуває пафосного звучання тільки через призму страждання і болю головного героя “Вакханок” Пентея. У переплетінні божественного і людського страждання народжується *πάθος* – синтез емоцій, що допомагає нам краще зрозуміти особливе значення трагедії для розвитку грецької культури та її вплив на повсякденне життя давніх еллінів.

До визначення патосу у трагедії ми підходимо, звернувшись до тлумачення, що його наводить у трактаті “Поетика” Арістотель: *πάθος δὲ ἐστὶ πρᾶξις φθαρτικὴ ἢ ὀδυνηρά, οἴονοι τε ἐν τῷ φανεροῦ θάνατοι καὶ αἱ περιόδου καὶ τρώσει καὶ ὅσα τοιαῦτα.* – “патос – це дія, яка спричиняє загибель або біль, наприклад, різні види смерті на сцені, напади нестерпного болю, нанесення ран і т. п.” (11, 1452 b 11-13). Такі дії, на думку американської дослідниці Дану Мунтеану, викликають у глядачів “*φόβος* і *ἔλεος*” – страх і співчуття, що є характерним для жанру трагедії [La Course Munteanu, 2012].

© Попович Я. І. [Попович Я. И.], slava.popovych@outlook.com,
Михайлова О. Г. [Михайлова Е. Г.], mikhailova_elena@ukr.net

Πάθος як структурний елемент трагедії “Вакханки” Еврипіда [*Πάθος* как структурный элемент трагедии “Вакханки” Еврипида] (Українською / На укр. яз.)

М. Гаспаров у дослідженні “Сюжетоскладання грецької трагедії” також пише про те, що Арістотель і сучасні теоретики європейської драми розглядали патос через причину його виникнення, а саме: гамартію – трагічну помилку інтелекту, для патосу також є характерним розгортання його у сюжеті (перипетія) [Гаспаров, 1997].

Трагедія Еврипіда “Вакханки” привернула нашу увагу зокрема і тому, що крім яскравого втілення патосу, вона містить також детально описані найважливіші культові елементи поклоніння богу Діонісу. Культові дії є джерелом сильного емоційного піднесення, що переконливо доводить В’ячеслав Іванов у дослідженні “Діоніс и прадіонісієство”, підкреслюючи релігійну складову патосу. На його думку, “патос – це уявлення про пристрасне, як таке, що породжує скорботу і нарікання, стосовно ж вершителів культу – відбите і наслідуване переживання того ж стану, ентузіастичне співчуття йому в душевному досвіді та у відповідних зовнішніх обставинах і виявленнях в афекті, що переживає людина [Іванов, 2000].

Спираючись на таке визначення, вважаємо, що патос як структурний елемент трагедії втілюється у діях і водночас спричиняє сильну емоційну реакцію – відгук на ці дії, тому розглядати його треба відповідно на двох рівнях – дієвому (вчинки персонажів), що підпадають під визначення патосу Арістотелем, і вербальному – опис афективного емоційного стану в тексті трагедії.

Для аналізу патосу як структурного елемента трагедії «Вакханки», ми обрали найбільш емоційно насичені епізоди, де, як передбачає визначення Арістотеля, фігурують різні види смерті на сцені, напади нестерпного болю, нанесення ран і т. п. Для контекстуального аналізу ми послуговувалися грецьким оригінальним текстом та українським перекладом твору Андрія Содомори, відомого українського знавця класичних мов.

Страждання Діоніса розпочалися з моменту його народження, коли батько Зевс випадково вражає блискавкою матір Діоніса Семелу. Громовержець своїми діями не тільки спровокував напад нестерпного болю і завдав Семелі фізичного страждання, але й позбавив її життя, що на рівні дій ми можемо класифікувати як ненавмисне вбивство. У перекладі А. Содомори – «*вогнем ударив Зевс*», що відповідає оригінальному грецькому виразу *κεραυνίῳ πληγῆς*. Отже, на вербальному рівні патос реалізується через такий опис:

*πατένας Διὸς βροντᾶς νηδύος ἔκβολον μάτηρ
ἔτεκεν, λιποῦσ' αἰῶνα κεραυνίῳ πληγῆς:*

© Popovych Y. I. [Popovych Ja. I.], slava.popovych@outlook.com,
Mikhailova O. G. [Myhajlova O. G.], mikhailova_elena@ukr.net

Πάθος as the Structural Element of the Tragedy “The Bacchae” by Euripides [Πάθος як структурний елемент трагедії “Vakhanky” Evripidia] (in Ukrainian)

Біль тамуючи, в лоні

Плід вигрівала мати,

Аж огнем ударив Зевс (переклад А. Содомори)

В іншому епізоді, який ми можемо кваліфікувати як дію, що викликає патос, фіванський цар Пентей (Пенфей) намагається повернути до тям власну матір, яка у релігійному екстазі збирається його вбити. Він прийшов їй на зустріч для того, щоб “од убивства втрималась Агава”, відповідно до українського перекладу. На вербальному рівні знаходимо словосполучення *μήτηρ ἤρξεν ἱερέα φόνου*, а на дієвому рівні - марні спроби і відчай нещасного сина, який благає матір вийти з шалу за богом і впізнати власного сина:

πρώτηδὲ μήτηρ ἤρξεν ἱερέα φόνου

καὶ προσπίτνει νιν: ὁ δὲμίτραν κόμης ἄπο

ἔρριψεν, ὡς νιν γυνώρισασα μηκτάνοι

τλήμων Ἀγὰυη, καὶ λέγει, παρηίδος

ψαύων: Ἐγώτοι, μήτηρ, εἰμί, παῖς σέθεν

Πενθεύς, ὃν ἔτεκες ἐν δόμοις Ἐχίονος:

Щоб, сина вздрівши, од убивства втрималась

Агава, – зойкнув, скронь її торкаючись:

"Я син твоїй, кого в домі Ехіоновім

Ти народила, я – Пентей твоїй, матінко! (переклад А. Содомори)

Кульмінаційним епізодом втілення патосу є сцена кривавого вбивства Пентея, якого у божественному екстазі не впізнає власна матір. Це найвищий рівень патосу за градацією дій, що викликають стан афекту, описаних Арістотелем у “Поетиці”: *πάθος δέ ἐστι πάθος δέ ἐστι πάθος δέ ἐστι πάθος δέ ἐστι πάθος δέ ἐστι πάθος δέ ἐστι ὅταν δ' ἐν ταῖς φιλίαις ἐγγένηται τὰ [20] πάθη, οἷον ἢ ἀδελφὸς ἀδελφὸν ἢ υἱὸς πατέρα ἢ μήτηρ υἱὸν ἢ υἱὸς μητέρα ἀποκτείνῃ ἢ μέλλῃ ἢ τι ἄλλο τοιοῦτον δρᾷ, ταῦτα ζητητέον*, – “Коли ще й патос трапляється між друзями, або коли брат вбиває або збирається вбити брата, син – батька, матір – сина чи син – матір, або ж робить щось у цьому роді, це те, що ми повинні шукати ...”.

На позначення суб'єкта патосу Еврипід застосовує прикметник *δυσδαίμονος* – нещасний. На дієвому рівні епізод містить опис нерівного двобою між сином і одержимою матір'ю, більш схожий на надмірно жорстокий фільм жахів. На вербальному рівні знаходимо численні лексеми на позначення дій, що завдають фізичного болю і призводять до смерті головного героя:

οἴκτιρε δ' ὦ μήτέρμε, μηδὲ ταῖς εἵμαϊς

ἀμαρτίαισι παῖδα σὸν κατακτάνης.

© Попович Я. І. [Попович Я. И.], slava.popovych@outlook.com,
Михайлова О. Г. [Михайлова Е. Г.], mikhailova_elena@ukr.net

Πάθος як структурний елемент трагедії “Вакханки” Еврипіда [Πάθος как структурный элемент трагедии “Вакханки” Еврипида] (Українською / На укр. яз.)

ἡ δ' ἀφρόν' ἐξείσα καὶ διαστρόφους
 κόρας ἐλίσσουσ', οὐφρονοῦσ' ἅ χρήφρονεῖν,
 ἐκ Βακχίου κατείχεται, οὐδ' ἔπειθένιν.
 λαβοῦσα δ' ὠλένης ἀριστερὰν χέρα,
 πλευραῖσιν ἀντιβᾶσα τοῦδυσδαίμονος
 ἀπεσπάραζεν ὦμον, οὐχ ὑπὸ σθένους,
 ἀλλ' ὁ θεὸς ἐυμάρειαν ἐπέδιδουχεροῖν:
 Ἴν' ὀδὲ τὰ πὶ θάτερ' ἐξείργαζετο,
 ῥηγνῦσα σάρκα, Αὐτόνοη τ' ὄχλοστε πᾶς
 ἐπεῖχε βακχῶν: ἦν δὲ πᾶσ' ὁμοῦ βοή,
 ὃ μὲν στενάζων ὄσον ἐτύγγαν' ἐμπνέων,
 αἱ δ' ἠλάλαζον. ἔφερε δ' ἡ μὲν ὠλένην,
 ἡ δ' ἴχνος αὐταῖς ἀρβύλαις: γυμνοῦντο δὲ
 πλευραὶ σπαραγμοῖς: πᾶσα δ' ἡματομένη
 χεῖρας διεσφαίριζε σάρκα Πενθέως
 Чуття не пригадавши материнського,
 Та повнилася Вакхом – не схилив її.
 Обірuch за лівицю нещасливого
 Вхопивши, в бік ногою міцно вперлася, –
 І став умиць безруким: її Діоніс дав –
 Сама б цього не втяла — силу рук таку.
 Іно й собі, звідсіль підбігши, тіло рве,
 А звідти – Автоноя; всі гурмою тут
 На нього впали. Неймовірний крик піднявсь:
 Той стогне, поки може, поки дух ще є,
 Менади – завивають. Руку тягне та,
 Стопу в сандалі – інша. Так поранили,
 Що й ребра видно. Руки окривавивши,
 Розкидують Пентея – всюди... куснями (переклад А. Содомори).

Цей уривок містить також відомості про оргіастичний характер культу та екстатичний стан, в якому знаходилися менади – супутниці, що супроводжували Діоніса / Вакха. Для визначення такого несамовитого стану у матері Пентея Агави Еврипід вживає вираз: *Βακχίου κατείχεται* – вона повнилася Вакхом. Найбільш емоційно насиченою є сцена вбивства Пентея:

Обірuch за лівицю нещасливого
 Вхопивши, в бік ногою міцно вперлася,

© Popovych Y. I. [Popovych Ja. I.], slava.popovych@outlook.com,
 Mikhailova O. G. [Myhajlova O. G.], mikhailova_elena@ukr.net

Πάθος as the Structural Element of the Tragedy “The Bacchae” by Euripides [Πάθος як структурний елемент трагедії “Βακханική” Евриπίδα] (in Ukrainian)

– *І став умить безруким: їй Діоніс дав –
Сама б цього не втяла – силу рук таку.*

Епізод завершується описом страждань Пентея, що помирає, які на вербальному рівні передаються словосполученням *στενάζων ὅσον ἐτύγχαν’ – стогне, поки може, поки дух ще є.*

Еврипід плавно підводить нас до моменту анагнорісису Агави та дає оцінку ситуації:

*μετρητόνουδ’ οἶόν τ’ ἰδεῖν, – О горе непомірне й для очей жахне!,
φόνον ταλαίνας χερσὶν ἐξείργασμένων, – руки, вбивством заплямовані!
φεῦφεῦ: φρονήσασαι μὲνοῖ’ ἐδράσατε ἀλγήσεται ἄλλοςδεῖνόν, –
Гай-гай!.. Жахливий вчинок усвідомивши, Страждатимете важко.*

За деякими свідченнями, в уривку, що передував анагнорісису Агави, Еврипід описав матір, яка ходила, тримаючи голову сина Пентея в руках, але, можливо, через надмірну жорстокість, цей фрагмент тексту був втрачений. Важливо зауважити, що Еврипід використовує тавтологічне словосполучення *ἀλγήσεται ἄλλος – страждатимете важко* для визначення психологічного дискомфорту, а не фізичної болі, як такої, щоб підкреслити вплив патосу на вербальному рівні.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Відповідно до поставлених завдань, ми дійшли таких висновків:

Патос як структурний елемент трагедії “Вакханки” містить опис дій, що завдають людині страждань чи болю, відповідно до запропонованого Арістотелем визначення. На вербальному рівні патос у тексті представлений лексемами на позначення дій, що викликають фізичний біль: ударів – *πληγᾶ*, вбивства – *φόνου*, *φόνον*, *κατακτάνης*, нанесення ран – *ἀντιβᾶσα*, *ἐξερύζομαι*, *ῥηγῦσσα*, *σπαραγμοῖς*, *διεσφαίριζε*, а також лексемами, що передають афективний стан: крики – *ἡλάλαζον*, *στενάζων*, відчуття болю – *ἄλλος*, пригнічений емоційний стан – *δυσδαίμωνος*. Багаторівневі засоби передачі патосу викликають у глядача і читача емоційні реакції жаху, страждання, співчуття. Негативний емоційний стан, викликаний діями, які підпадають під визначення Арістотелем патосу, забезпечив умотивованість переходу терміна *πάθος* з художньо-літературної сфери до професійної мови медицини. У медичній термінології терміноелементи, що походять від *πάθος*, можуть позначати або прояви емоцій (апатія), або болісні відчуття чи хвороби, яких зазнає людина (патологія).

Український переклад лексем на позначення емоційного стану патосу, який здійснив Андрій Содомора, є цілком влучним. Для підсилення

© Попович Я. І. [Попович Я. И.], slava.popovych@outlook.com,
Михайлова О. Г. [Михайлова Е. Г.], mikhailova_elena@ukr.net

Πάθος як структурний елемент трагедії “Вакханки” Еврипіда [Πάθος как структурный элемент трагедии “Вакханки” Еврипида] (Українською / На укр. яз.)

патетичного ефекту автор використовує різного кшталту вигук та знаки оклику, що є характерним для передачі сильних емоцій в українській мові.

Перспективи подальших розвідок передбачають комплексне дослідження трансформації семантики терміноелементів “пато-“, “-патія” та “-патичний” в медичній термінології.

Література:

1. Гаспаров, М. Л. *Сюжетосложение греческой трагедии*, т. 1: *О поэтах* (1997), <http://antique-lit.niv.ru/antique-lit/gasparov-o-poetah/syuzhetoslozhenie-grecheskoj-tragedii.htm>.
2. Иванов, В. «Дионис и прадонисийство.» *Античная библиотека. Исследования* (2000), http://www.v-ivanov.it/prizhiznennye_izdaniya/dionis_i_pradionisijstvo/010/
3. La Course Munteanu, D. *Tragic Pathos: Pity and Fear in Greek Philosophy and Tragedy* (New York: Cambridge: Cambridge University Press, 2012), 278, <https://bmc.brynmawr.edu/2012/2012.10.47/>
4. Loraux, N. *The Mourning Voice: An Essay on Greek Tragedy* (2002), 127, <https://scholar.lib.vt.edu/ejournals/EIAnt/V8N1/Loraux1.pdf>

Список джерел ілюстративного матеріалу:

5. Aristotle. *Poetics* (Oxford: Clarendon Press, 1966).
6. Еврипид. *Трагедії* (Київ: Основи, 1993), 448.
7. Euripides. *Euripidis Fabulae* (Oxford: Clarendon Press, Oxford, 1913).

References:

1. Gasparov, M. L. *Siuzhetoslozhenie grecheskoj tragedii* [*The plot of the Greek tragedy*], t. 1: *O poetah* [*About poets*] (1997) (In Russ.), <http://antique-lit.niv.ru/antique-lit/gasparov-o-poetah/syuzhetoslozhenie-grecheskoj-tragedii.htm>.
2. Ivanov, V. «Dionis i pradionisijstvo [Dionysus and Pradionisism].» *Antichnaja biblioteka. Issledovanija* (2000) (In Russ.): http://www.v-ivanov.it/prizhiznennye_izdaniya/dionis_i_pradionisijstvo/010/
3. La Course Munteanu, D. *Tragic Pathos: Pity and Fear in Greek Philosoph and Tragedy* (New York: Cambridge: Cambridge University Press, 2012), 278, <https://bmc.brynmawr.edu/2012/2012.10.47/>
4. Loraux, N. *The Mourning Voice: An Essay on Greek Tragedy* (2002), 127, <https://scholar.lib.vt.edu/ejournals/EIAnt/V8N1/Loraux1.pdf>.
5. Aristotle. *Poetics* (Oxford: Clarendon Press, 1966).
6. Euripides. *Euripidis Fabulae* (Oxford: Clarendon Press, Oxford, 1913).
7. Еврипид. *Трагедії* [*Tragedies*] (Київ: Основи, 1993), 448 (InUkr.).

© Popovych Y. I. [Popovych Ja. I.], slava.popovych@outlook.com,
Mikhailova O. G. [Myhajlova O. G.], mikhailova_elena@ukr.net

Πάθος as the Structural Element of the Tragedy “The Bacchae” by Euripides [Πάθος як структурний елемент трагедії “Vakhanky” Evripida] (in Ukrainian)